

39 Odrodzenie się Polski w 1918 r.

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.

Uczeń:

- 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od deklaracji Rady Regencyjnej z 7 października 1918 roku do małej konstytucji z 1919 roku);
- 2) charakteryzuje genezę powstania wielkopolskiego 1918–1919 oraz jego znaczenie dla odrodzenia się państwa polskiego i obrony jego niepodległości w 1920 roku;
- 3) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski.

Aktualne brzmienie punktów podstawy programowej z 2024 r.:

- 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej;
- 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;
- 3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę;

2) wyjaśnia fenomen powstania wielkopolskiego 1918–1919 i ocenia jego znaczenie dla przebiegu walk o granice i niepodległość Polski.

Aktualne brzmienie punktu podstawy programowej z 2024 r.:

2) wyjaśnia genezę powstania wielkopolskiego 1918–1919 i ocenia jego znaczenie dla przebiegu walk o granice i niepodległość Polski.

CZAS ZAJĘĆ

2 godziny lekcyjne

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 5 XI 1916, X 1918, 1 XI 1918, 7 XI 1918, 10 XI 1918, 11 XI 1918, 14 XI 1918, 17 XI 1918, 22 XI 1918, 27 XII 1918
- postacie: Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Wandy Gertz, Marii Wittek, Aleksandry Szczerbińskiej, Józefa Świerzyńskiego, Jędrzeja Moraczewskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Józefa Dowbor-
-Muśnickiego

ROZUMIE

- pojęcia: Rada Regencyjna, Komitet Narodowy Polski, Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego, Polska Komisja Likwidacyjna, Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej, Tymczasowy Naczelnik Państwa, powstanie wielkopolskie, Naczelna Rada Ludowa

POTRAFI

- przedstawić wewnętrzne i zewnętrzne czynniki, które wpłynęły na odzyskanie przez Polskę niepodległości
- scharakteryzować główne ośrodki polskiej władzy przed 11 listopada 1918 r.
- omówić projekty reform społecznych zaproponowane przez Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej
- przedstawić rolę Józefa Piłsudskiego w procesie odbudowy państwowości
- scharakteryzować główne reformy rządu Jędrzeja Moraczewskiego
- opisać genezę, przebieg i następstwa powstania wielkopolskiego
- wyjaśnić, na czym polegał fenomen powstania wielkopolskiego

Materiał realizowany na pierwszej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Prosimy uczniów o przypomnienie:

- Jak zakończyła się Wielka Wojna (które państwa znalazły się w obozie zwycięzców, a które w obozie pokonanych)?
- Jaką rolę w I wojnie światowej odegrali polscy żołnierze?
- Jak zmieniła się mapa Europy po Wielkiej Wojnie?
- Czy zwycięstwo państw ententy mogło rozbudzić nadzieje niepodległościowe Polaków?

Wyjaśniamy, że choć powszechnie za moment odzyskania niepodległości przez Polskę uznaje się dzień 11 listopada 1918 r., to jednak data to ma bardziej wymiar symboliczny niż rzeczywisty. Odradzenie się państwa polskiego było procesem, który został zapoczątkowany jeszcze przed zawarciem rozejmu ententy z Niemcami, a zakończył się w latach dwudziestych. Zapowiadamy, że na dzisiejszej lekcji uczniowie dowiedzą się, w jakich okolicznościach doszło do odrodzenia się państwa polskiego. Podajemy temat.

II. ROZWINIĘCIE

Prosimy uczniów, aby zapoznali się z treścią podrozdziału *Ojcowie i matki niepodległości* (s. 424) oraz obejrzeni fragment filmu *Niepodległość – 1918* (minuty od 3:24 do 18:03), a następnie wykonali zadanie 1 w kartach pracy.

Mówimy, że odzyskanie niepodległości nie byłoby możliwe, gdyby nie zaangażowanie wielu osób – mimo ich odmiennych poglądów politycznych – m.in. Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Wojciecha Korfatego, Wincentego Witosa czy Ignacego Daszyńskiego. Warto przy tym zwrócić uwagę na nie mniejszy wkład kobiet, np. Wandy Gertz, Marii Wittek i Aleksandry Szczerbińskiej.

Podkreślamy, że proces odbudowy państwa rozpoczął się jeszcze przed 11 listopada 1918 r., a jednym z jego elementów było kształtowanie się polskich ośrodków władzy.

Prosimy uczniów o przeczytanie podrozdziału *Powstawanie polskich ośrodków władzy* (s. 424–426) i wykonanie zadania 2 w kartach pracy. Po uzupełnieniu tabeli wybrani uczniowie omawiają poszczególne ośrodki władzy, odczytując swoje odpowiedzi na forum klasy.

Mówimy, że polskie ośrodki władzy były namiastkami pierwszych władz państwowych, jednak każdy z nich działał w innym miejscu oraz miał niekiedy odmienne postulaty społeczne czy gospodarcze. Pogodzić te sprzeczności udało się dopiero dzięki staraniom Józefa Piłsudskiego, który po przyjeździe do Warszawy objął władzę. Uczniowie zapoznają się z treścią tekstu źródłowego (m4, s.427) i udzielają odpowiedzi do polecenia 2 (s. 426).

Możemy zadać dodatkowe pytania:

- › Jak sądzicie, jak postrzegany był Piłsudski przez państwa ententy?
- › Czy popieranie przez Piłsudskiego państw centralnych w pierwszej fazie Wielkiej Wojny mogło mieć na to wpływ?

Następnie zwracamy uwagę na powołanie rządu Moraczewskiego, który był pierwszym polskim centralnym ośrodkiem władzy. Jednak nie wszystkie państwa go uznawały. Ententa uważała, że legalne polskie władze reprezentuje Komitet Narodowy Polski.

Następnie dzielimy klasę na cztery grupy, rozdajemy instrukcje i udostępniamy linki do stron internetowych.

Grupa I

Jesteście dziennikarzami obserwującymi działalność rządu Jędrzeja Moraczewskiego. Macie napisać krótki tekst publicystyczny. Zaprezentujcie w nim cele, jakie postawił sobie rząd Moraczewskiego, jego sukcesy oraz porażki i problemy, z jakimi się mierzył. Skorzystajcie z podręcznika (pierwszy akapit na s. 428, podrozdział *Pierwsze władze odrodzonej Rzeczypospolitej*) oraz artykułu dostępnego w Internecie *100 lat temu powołano pierwszy rząd II RP* autorstwa Michała Szukały.

Grupa II

Jesteście dziennikarzami obserwującymi działalność Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu. Macie napisać krótki tekst publicystyczny. Zaprezentujcie w nim cele KNP, główne kierunki działań oraz stosunek do rządu Moraczewskiego. Skorzystajcie z podręcznika (drugi akapit na s. 428, podrozdział *Pierwsze władze odrodzonej Rzeczypospolitej*) oraz artykułu dostępnego w Internecie *Komitet Narodowy Polski*.

Grupa III

Jesteście dziennikarzami obserwującymi działalność rządu Jędrzeja Moraczewskiego. Macie napisać krótki tekst publicystyczny. Zaprezentujcie w nim cele, jakie postawił sobie rząd Moraczewskiego, jego sukcesy oraz porażki i problemy, z jakimi się mierzył. Skorzystajcie z podręcznika (pierwszy akapit na s. 428, podrozdział *Pierwsze władze odrodzonej Rzeczypospolitej*) oraz artykułu dostępnego w Internecie *100 lat temu powołano pierwszy rząd II RP* autorstwa Michała Szukały.

Grupa IV

Jesteście dziennikarzami obserwującymi działalność Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu. Macie napisać krótki tekst publicystyczny. Zaprezentujcie w nim cele KNP, główne kierunki działań oraz stosunek do rządu Moraczewskiego. Skorzystajcie z podręcznika (drugi akapit na s. 428, podrozdział *Pierwsze władze odrodzonej Rzeczypospolitej*) oraz artykułu dostępnego w Internecie *Komitet Narodowy Polski*.

Po wykonaniu zadania zespoły odczytują swoje teksty. Pozostali uczniowie uzupełniają na ich podstawie schematy w zadaniu 3 w kartach pracy.

Zadajemy pytania uzupełniające:

- Jak sądzicie, do czego mogła prowadzić specyficzna sytuacja dwuwładzy – Piłsudskiego w Warszawie i Dmowskiego w Paryżu?
- Co, waszym zdaniem, powinni zrobić w tej sytuacji Józef Piłsudski i Roman Dmowski?

Mówimy o porozumieniu pomiędzy Piłsudskim a Dmowskim.

III. PODSUMOWANIE

Zwracamy uwagę, że państwo nie było jeszcze w pełni ukształtowane. Wybory do Sejmu Ustawodawczego miały się odbyć dopiero w styczniu 1919 r., niejasna była również kwestia granic, a brak infrastruktury gospodarczej stanowił nie lada wyzwanie.

METODY KONTROLI

Prosimy uczniów, aby w parach przygotowali się do dyskusji: *Ojcowie i matki niepodległości – kto, waszym zdaniem, najbardziej zasłużył na to miano?* Prosimy o uzasadnienie swojego wyboru z wykorzystaniem wiedzy zdobytej na tej lekcji oraz podczas wcześniejszych zajęć. Warto polecić uczniom źródła (dostępne w Internecie lub w bibliotekach) dotyczące kobiet zasłużonych w procesie odradzania się państwa polskiego:

- Artykuł *Kobiety niepodległości* ➤
- Książka Michała Laszczkowskiego *Kobiety Niepodległej*

Przeprowadzamy dyskusję.

Materiał realizowany na drugiej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Wybrani uczniowie wypisują na tablicy najważniejsze wydarzenia związane z odradzeniem się Polski w listopadzie 1918 r. Zwracamy uwagę, że nie do końca była jasna sytuacja z granicami Rzeczypospolitej. W wielu regionach toczyły się walki, np. o Lwów, i nie było wcale pewne, czy dane tereny będą w przyszłości należeć do państwa polskiego. Tak przedstawiała się sytuacja m.in. w Wielkopolsce. Zapowiadamy, że dzisiejsza lekcja będzie poświęcona powstaniu wielkopolskiemu i jego fenomenowi w historii Polski. Zapisujemy temat (*Powstanie wielkopolskie*).

II. ROZWINIĘCIE

Dzielimy klasę na cztery grupy, rozdajemy instrukcje ➤ i udostępniamy linki do stron internetowych. ➤

Grupa I

Przeczytajcie uważnie pierwszy akapit podrozdziału *Powstanie wielkopolskie* (s. 428) oraz artykuł *Powstanie wielkopolskie – jedyna tak duża udana polska insurekcja*, a następnie uzupełnijcie pierwszą kolumnę tabeli (*Przyczyny*) w zadaniu 4 w karcie pracy.

Grupa II

Przeczytajcie uważnie tekst źródłowy z podręcznika (M6, s. 429) oraz artykuł Rafała Pogrzebnego w Internecie *100 lat temu Ignacy Jan Paderewski „przypadkiem” doprowadził do wybuchu powstania wielkopolskiego*. A następnie na forum klasy omówcie rolę Paderewskiego w wybuchu powstania. Odpowiedzcie, które fragmenty z jego przemówienia były waszym zdaniem najistotniejsze dla Wielkopolan.

Grupa III

Przeczytajcie uważnie drugi akapit podrozdziału *Powstanie wielkopolskie* (s. 428–429) oraz zapoznajcie się z kalendarium najważniejszych wydarzeń powstania na stronie Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918–1919, a następnie uzupełnijcie drugą kolumnę tabeli (*Przebieg*) w zadaniu 4 w karcie pracy.

Grupa IV

Przeczytajcie uważnie trzeci i czwarty akapit podrozdziału *Powstanie wielkopolskie* (s. 429–430) oraz zapoznajcie się z treścią artykułu *Skutki powstania wielkopolskiego*, a następnie uzupełnijcie trzecią kolumnę tabeli (*Skutki*) w zadaniu 4 w karcie pracy.

Sprawdzamy wspólnie odpowiedzi, a uczniowie uzupełniają pozostałe części tabeli.

Mówimy, że powstanie wielkopolskie stanowi fenomen w historii Polski. Do dziś uznawane jest za jedyny polski zryw niepodległościowy, który zakończył się sukcesem.

W dalszej części lekcji spróbujemy wspólnie przeanalizować, czy powstanie wielkopolskie można nazwać fenomenem w historii naszego kraju i jaką rolę ono odegrało. Prosimy uczniów, aby w parach przygotowali się do dyskusji i sformułowali 4 argumenty ZA tezę lub PRZECIW niej: *Powstanie wielkopolskie to fenomen historyczno-kulturowy*.

Polecamy źródła pomocnicze dostępne w sieci. Materiały te warto udostępnić klasie na tydzień przed planowaną lekcją: ► [🔗](#)

- Artykuł *Niezapomniany zryw. Powstanie Wielkopolskie 1918–1919*
- Audycja *Na czym polegał fenomen powstania wielkopolskiego?*
- Artykuł *Opowiedzieć powstanie*
- Piosenka *Poznańczyk*

Gdy wszystkie zespoły zakończą prace nad argumentacją, inicjujemy dyskusję.

III. PODSUMOWANIE

Wspominamy o tym, że w styczniu 1919 r. Paderewski został premierem. Przypominamy najważniejsze etapy odradzania się Polski. Wspólnie z uczniami zapisujemy je na tablicy.

METODY KONTROLI

Prosimy o wykonanie poleceń 1 i 3 z podsumowania w podręczniku (s. 431).

PRACA DOMOWA

Napisz esej historyczny (liczący ok. 500 słów), w którym potwierdzisz lub obalisz tezę, że powstanie wielkopolskie stanowiło fenomen w historii Polski.